

ἢ τι τοιοῦτον. Ἀλλ' ὁ τοιοῦτος «πρόεδρος» ἀπὸ τοῦ 1606, καθ' ὅσον γινώσκω, ὁριστικῶς ὑπεχώρησεν εἰς τὸν τιτουλάριον ἢ ἐπὶ ψιλῶ ὀνόματι ἐπίσκοπον καθὼς σήμερον λέγομεν. Τῷ 1606, Ραφαήλ ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, στηριζόμενος εἰς τὴν Νεαράν Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, τοῦ 1093, ἥς ἐμνήσθην ἄνω, ἐψηφίσε μνητροπολίτην Ματθαῖον Μυρρών, μνητροπόλεως μὴ ὑπαρχούσης τότε, καὶ φρονῶν ὅτι ἐπρατε κατὰ παράδειγμα προγενέστερον. Οὕτως ἐπραξεν ὁ Δούκαρις μίαν εικοσαετίαν μετὰ τὸν Ραφαήλ χειροτονήσας μνητροπολίτας Σίδης καὶ Συννάδων, καὶ τίς οἶδε τίνων ἐτι τεθνηκυῶν μνητροπόλεων ποιμένας καὶ προέδρους, «διὰ τὸ μὴ ἀποσβεσθῆναι τέλεον τὸ τῆς μνητροπόλεως ὄνομα». Οἱ πρόεδροι ὅμως οὗτοι ὑπεγράφηοντο οὐχὶ Σίδης, ἢ Συννάδων, ἢ Σεβαστείας μνητροπολίται «καὶ πρόεδροι: Βιζύτης ἢ Χίου ἢ Σερρών ἐπὶ παραδείγματι, ἀλλ' ἀπλῶς δι' ἐνὸς ὀνόματος, τοῦ τῆς τεθνηκυίας ἐπισκοπῆς ἢ μνητροπόλεως. Τοὺς προέδρους λοιπόν, ἂν ἡ συγκεχωρημένον ἢ εἴπωμεν τοὺς «κατ' ἐπίδοσιν ἐπαρχίαν τινα λαμβάνοντας, πρὸ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, διεδέξαντο μετὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον οἱ ἄνευ ἐνορίας οἱ τῆς σήμερον «τιτουλάριοι» ἐπίσκοποι. Νῦν ὅμως ὁ τίτλος «προέδρου» κέκμηται σημασίαν ἄλλοιαν, ἢ μᾶλλον οὐδεμίαν, καὶ καθὸ καταγιγαρισθεὶς καὶ οὗτος, καλὸν ἢ παύσῃ διδόμενος ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, ἥτις χορηγοῦσα τίτλους πρέπει ἢ γινώσκει τί δίδει. Ὁ ἀγνοῶν τί ἐστὶ τὸ διδόμενον, ὁ μὴ γινώσκων τί ἐστὶ τὸ λαμβανόμενον, δίδει μηδὲν, καὶ λαμβάνει μηδέν.

ΤΑ ΑΓΙΑΣΜΑΤΑ ΩΣ ΛΕΙΨΑΝΑ ΑΡΧΑΙΩΝ ΝΑΩΝ*

... Πρὸ τῆς ἀπαριθμήσεως τῶν ἁγιασμάτων, τῶν ἐν τε τῷ Βουγιούκ-δερε καὶ τοῖς περίξ κειμένων, θεωρῶ καλὸν νὰ προτάξω, ἐν εἶδει εἰσαγωγῆς, βραχεῖα τινὰ πρὸς ἐμπέδωσιν τῆς γνώμης, ἣν ἐκ τῶν πραγμάτων ἐσχημάτισα, ὅτι ὑπαρξὶς ἁγιάσματος ὑποθέτει ἐν πολλοῖς τὴν συνύπαρξιν ναοῦ. Λέγω ἐν πολλοῖς, διότι τὴν μέχρις εἰκοσὶ καὶ τριῶν ἁγιασμάτων ἀπαρίθμωσιν διαιρῶ εἰς τρεῖς κατηγορίας. Καὶ εἰς μὲν τὴν πρώτην κατατάσσω ἐκεῖνα τὰ ἁγιάσματα σὺν οἷς ἐκείντο, κατὰ τὴν ἐμὴν ταπεινὴν γνώμην, καὶ ναοί· εἰς δὲ τὴν δευτέραν, ὅσα ἐν ἀμφιδόλῳ καὶ μετὰ παρακεκινδυνευμένης τιнос τόλμης παραδέχονται ναοὺς συνυπάρχοντα· εἰς δὲ τὴν τρίτην, ὅσα νομίζω ὅτι ἐκ τυχαίων περιστάσεων, ἢ ἄλλων αἰτίων ἔνεκα, καθωρίσθησαν ἐν ἀγνώστοις χρόνοις νὰ σεβάζωνται ὡς ἁγιάσματα, ἔνα καὶ μόνον λόγον προβαλλόμενος, ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑπάρχη παρὰ τὴν θάλασσαν, ἐπὶ ἀλιτέρμονος πεδίου, ἢ εἰς τὰς σχισμάδας ἀπορρώγων βράχων, ὕδωρ γλυκὺ πηγαῖον ἢ ἐκ ρυακίων ὑψιζάνον. Ταῦτα δὲ λέγων καὶ γράφων, ἐπαναλαμβάνω, ὅτι οὐδὲν σπουδαῖον προσκομίζω, ἀλλ' ἐξ ἄλλου δικαιοῦμαι νὰ ἐμ-

μένω εἰς πᾶν ὅ,τι δοκεῖ μοι ὀρθόν, μέχρις οὐ ἑτερός τις, ἥτερος ἐμοῦ, ἀποδείξῃ τὸ ἐναντίον, ἀφοῦ ταῦτα περὶ ὧν γράφω, εἰσὶ νῦν ἀσέληνος καὶ πέλαιος εἰκασίων ἀμφιδόλων.

Ἡ μὲν θύραθεν ἱστορία διδάσκει ἡμᾶς, ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων καὶ πρὶν ἢ ἐπινοήσωσι τοὺς ναοὺς, ἀνήγειρον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τοὺς βωμοὺς αὐτῶν ἐντὸς τῶν δαδῶν καὶ ὑπὸ μεγάλα, ἀμφιλαφεῖ καὶ βαθύσκια δένδρα, Ἄλσιν καλούμενα· ἡ δὲ ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία διηγείται ὅτι καὶ οἱ Ἰσραηλῖται, παρ' οἷς αὐστηρῶς ἀπνηγορεύετο ἡ ἀπομίμνησις τῶν ἡθῶν καὶ ἐθίμων τῶν εἰδωλολατρῶν, ἐπραττον πᾶν τὸ ἐναντίον, τούτέστιν, ὅχι μόνον περιφρονητικῶς περὶ τῶν ἁλσέων ἐκείνων ὠμίζουν, καθὰ ἐν τῇ Γ' τῶν Βασιλειῶν ὁ Κύριος διὰ στόματος τοῦ προφήτου Ἠλίου λέγει: «Ἐγὼ ὑπολέλειμμαι προφήτης τοῦ Κυρίου μονώτατος· καὶ οἱ προφῆται τοῦ ἁλσέως σφόδρα πολλοί», ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ νομοθέτης τοῦ λαοῦ τοῦ Ἰσραὴλ ἀπνηγορεύσεν «οὐ ψυτεύσεις σεαυτῷ ἁλσος· πᾶν ξύλον παρὰ τὸ θυσιάστηριον τοῦ Θεοῦ σου οὐ ποιήσεις σεαυτῷ» (Δευτερ. Κεφ. 15'. 21). Ἐν δὲ τοῖς μετὰ τὸν Νόμον χρόνοις παρατηρεῖται, ὅτι οἱ χριστιανοὶ ἀδιαφόρως ἀνήγειρον τοὺς ναοὺς αὐτῶν ἐπὶ ὄρεων ἢ ἐπὶ τόπων πεδινῶν, τινὰς μὲν ἀκάρποις δένδροις καθωραϊζόντες, ἄλλους δὲ καὶ ἄνευ τούτου καταλείποντες. Τὸ τοιοῦτον ὅμως δὲν δύναται νὰ λεχθῇ καὶ περὶ τῆς χρήσεως τοῦ ὕδατος, διότι τοῦτο ἔθεωρετο παρὰ πάντων ἀνεξαιρέτως τῶν ἀπ' αἰώνων λαῶν ὡς καθαρτικὸν καὶ ἀπαραίτητον εἰς πάντα εἰσερχόμενον πρὸς λατρείαν ἐν τόπῳ ἱερῷ. Πρὸς τοῦτο ὑπερίχετο κατὰ τὴν εἰσοδὸν τοῦ ἱεροῦ σκεῦός τι, ἐν ᾧ ἐμπιερχετο τὸ καθηγιασμένον ὕδωρ, ὅπερ σκεῦος ἐκαλεῖτο περιρραντήριον: «ἀλλ' ὁ μὲν παῖς, δι' οὗ τῆς χειρὸς ῥέει τὸ ὕδωρ, Λακεδαιμονίων ἐστὶ, οὐ μέντοι τῶν ῥε περιρραντηρίων οὐδέτερον». (Ἡροδ. Ι. 51). Πᾶς οἰοσθήποτε εἰσερχόμενος ἐν τῷ Ἀδύτῳ ὤφειλε νὰ νίπῃ τὰς χεῖρας καλῶς. Οὕτως ὁ Ἐκτωρ παρ' Ὀμήρῳ δὲν θέλει νὰ προσφέρει θυσίαν πρὸς τὸν Δία, πρὶν ἢ νίψῃ τὰς χεῖρας αὐτοῦ.

Χερσὶ δ' ἀνίπτουσιν Διὶ λείβειν αἶθρα πα ὄνον ἄζωμι. (Ἰλιάδ. Ζ'. 266).

Τὸ ἔθος τοῦτο μετὰ μείζονος ἀκριβείας ἐτήρετο ὑπὸ τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ κατὰ ρητὴν τοῦ Ἰεχωβά ἐντολὴν νομοθετηθεῖσαν διὰ στόματος τοῦ Μωϋσέως: «Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωϋσῆν, λέγων· ποιήσον λουτήρα χαλκοῦν, καὶ βάσιν αὐτῷ χαλκῆν, ὥστε νίπτεσθαι. Καὶ νίψεται Ἀαρὼν καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ τὰς χεῖρας αὐτῶν ἐξ αὐτοῦ, καὶ τοὺς πόδας αὐτοῦ ὕδατι· ὅταν εἰσπορεύωνται εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου, νίψονται ὕδατι, καὶ οὐ μὴ ἀποθάνωσι». (Ἐξοδ. Κεφ. Α. 17, 20). Ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις φαίνεται ἰσχύον τὸ ἔθιμον τοῦτο: «προσερχόμεθα μετὰ ἀληθινῆς καρδίας ἐν πληροφωρίᾳ πίστεως, ἐρραντισμένοι τὰς καρδίας ἀπὸ συνειδήσεως πονηρᾶς· καὶ λελουμένοι τὸ σῶμα ὕδατι καθαρῷ, κατέχωμεν τὴν ὁμολογίαν τῆς ἐλπίδος ἀκλινην». (Παῦλ. πρὸς Ἑβρ. Κεφ. 10. 22, 23). Καὶ ἀκολούθως ἐν πολλοῖς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ναοῖς, ἰδιαίτερος δὲ ἐν τῷ ναῷ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας, ὑ-

* Ἀνεγνώσθη ἐν τῇ Ἐταιρίᾳ τῶν Μεσαιωνικῶν ἔρευνῶν, κατὰ τὴν περὶ Ἀγιασμάτων συζήτησιν.

ψοῦτο πηγὴ, ἐξ ἧς οἱ πιστοὶ ἴντλουν τὸ διὰ τὸν ἀγγισμὸν ὕδωρ, καὶ ἐφ' ἧς ὑπῆρχεν ἡ γνωστὴ καρικινική ἐπιγραφή «Νίψον ἀνομήματα μὴ μόναν ὄψιν».

Τὰ ὀλίγα ταῦτα, ἐθεώρησα καλὸν νὰ προτάξω τῆς διατριβῆς μου ταύτης περὶ τῶν ἁγιασμάτων, ὅπως καταδείξω ὅτι ἐν ἐκάστῳ ναῷ, εἴτε ἐντός, εἴτε πλησίον, εἴτε ἐντός τῆς περιοχῆς αὐτοῦ, ὧφειλε νὰ ὑπάρχῃ ὕδωρ, ὅπερ τῇ δυνάμει καὶ ἐνεργείᾳ καὶ ἐπιφοιτῇ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καθαγιαζόμενον, ἐχρησίμευε καὶ χρησιμεύσει εἰς τὸ διανεκὲς εἰς ἱαδὴν ψυχῆς τε καὶ σώματος. Τούτου ἕνεκα, καθὰ ἀνωτέρω εἶπον, ἡ ὑπαρξὶς ἁγιάσματος ἐν τινὶ τόπῳ συνυπονοεῖ ἐν π ο λ λ ο ῖ ς καὶ τὴν ὑπαρξίν ναοῦ.

Ἀκουσίως ἐμήκυνα τὸν λόγον καὶ ἦδη ἄπτομαι τοῦ κυρίου θέματος. Ἀρχομαι λοιπὸν ἀπὸ τῆς συνοικίας Κεφελήκιοι καὶ περιελαύνων πάντας τοὺς μεσογείως κειμένους μέχρι Δομοῦζ-δερέ καὶ Φαναρακίου πεδινούς καὶ ὄρεινους τόπους, ἐπιστρέφω ὁπότεν ἦρχισα μετὰ μακρὰν καὶ ἐπίπονον ὁδοπορίαν. Ἀλλὰ τίς πταίει; Ἐγὼ, παθὼν τὸ τῆς παροιμίας· «Ἀνδρὶ Λυδῷ πράγματα οὐκ ἦν· ὁ δὲ ἐξελθὼν εὗρατο».

Ἐν τῇ συνοικίᾳ Κεφελήκιοι, πεντάλεπτον αὐτῆς καὶ ἐν τῷ βάθει τῆς κλιτύος τοῦ ὄρους, εὑρίθαι τὸ ἁγίασμα τοῦ Ἁγίου Νικήτα, ὅπερ, μέχρι πρὸ τριακονταετίας, ἐντός πυκνοῦ δενδρῶνος δαφνῶν, κομάρων καὶ ἄλλων δενδρὺλλίων κείμενον, καὶ ὑπὸ συμπλέγματος καρῶν σκιαζόμενον, ἀπετελεῖτο ἐκ μικροῦ παραπήγματος, δυναμένου νὰ προσυλάξῃ ἀπὸ τῆς βροχῆς μόλις δεκάδα ἀνθρώπων, ἡ δὲ εἰς τοῦτο ἀπὸ τῆς παραλίας μεταβάσις μετὰ δυσχερείας ἐγένετο, ἐπιπροσδοκούντων βάτων καὶ ἀγρίων ἔρεικων καὶ τῶν ἀπὸ τοῦ ὄρους κατακειμένων βράχων, ἦδη ὅμως μετεβλήθη εἰς εὐπρόσωπον παρεκκλήσιον, εἰς ὃ συχναῖονσι πλείστοι, ἰδίᾳ δὲ οἱ ὑπὸ πυρετοῦ κατατρύχόμενοι· ἐνταῦθα παραδέχομαι ἀνενδοιάστως ὅτι ὑπῆρχε ναῖσκος ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Νικήτα, διότι εἰσέτι ὁρίζεται ἀρχαιοτάτη εἰκὼν τοῦ Ἁγίου τούτου, μετενεχθεῖσα ὑπὸ τῶν ἐκ Καφᾶ συνοικισθέντων ὀλίγων Γότθων ἁμαξήλατων, ἐκ τῶν πέραν τοῦ Ἰστροῦ ποταμοῦ, κατ' ἀγνωστον ἐποχὴν, καὶ οἵτινες ἐσεβάζοντο τὸν ἅγιον, ἅτε καὶ τοῦτον ἐκεῖθεν ὀρμώμενον, ἀθλήσαντα δὲ ἐπὶ Ἀθαναρίχου, ἀρχοντος Γότθων, ἐν ἔτει 330, ἐν τοῖς χρόνοις Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου.

Κατ' ἔτος, τῇ 15 Σεπτεμβρίου, τελεῖται αὐτόθι πανήγυρις, εἰς ἣν συνέρχονται πολλοί, ἰδίᾳ ἐκ τῶν πέραξ μεσογείων χωρίων, καὶ τότε γίνεται λιτανεία τῆς εἰκόνης, ἥτις καθ' ἅπαν τὸ ἔτος φυλάσσεται μετὰ πολλοῦ σεβασμοῦ ἐν τῷ παρὰ τὴν θάλασσαν οἰκίσκῳ τοῦ ἰχθυοσκοπείου.

Ἐντός τῆς συνοικίας Κεφελήκιοι καὶ εἰς ἀπόστασιν πεντήκοντα βημάτων ἀπὸ τῆς θαλάσσης, πρὸ τριακονταετίας, ἀνασκαπτομένου ἀσκόπως τοίχου τινός, εὗρεθῃ ἐντός πληνίου σωλῆνος μικρὰ εἰκὼν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου καὶ ὑπ' αὐτὴν σταγόνες πηγαίου ὕδατος, ὅπερ ἐφέρετο ὡς ἁγίασμα τοῦ ἐκ Θεσσαλονίκης μεγαλομάρτυρος. Καὶ ἡ μὲν εἰκὼν παρεβλήθη ὑπὸ τῆς οικογενείας, εἰς ἣν ἀνήκειν ὁ ἀνασκαφεὶς χώρας, τὸ δὲ ἐκ ταύτης μεῖναν κενὸν μετὰ τοῦ ἀναδρόντος, δίκην δακρύων, ὕδατος κατεχώσθη ἔκτοτε, οὐδ' ἐγένετο τοῦ λοιποῦ περὶ αὐτοῦ λόγος.

Ὑποθέτω ὅτι ἡ εἰκὼν ἐκεῖνη ἐτέθη ὑπὸ τινος ἀμπελοφύλακος κατασκηνούντος ἐκεῖ, καθόσον ἅπαντα ἐκεῖνη ἡ γῆνιν λωρὶς ἀπετέλει σειρὰν ἀμπέλων, ἐξ ὧν οἱ ὀλίγοι ἐκεῖ Βούλγαροι κάτοικοι ἐκαρποῦντο ὠραίας σταφυλὰς μέχρι πρὸ ἐξηκονταετίας φημιζόμενας, καθὰ ἐξ ἀκοῆς ἔχω.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΚΑΛΕΜΗΣ.

(Ἀκολουθεῖ).

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΑΦΕΝΤΟΥΛΗΣ.

Πάλιν νέαν ὀφθάνουσιν πνευματικὴν ὑπέστη ἡ Ἑλληνικὴ νεότης· πάλιν πάνυ δικαίως θρηνεῖ τὸ ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον τὴν ἀπώλειαν ἐνός τῶν διαπρεπεστάτων καθηγητῶν τῆς ἱατρικῆς σχολῆς, τοῦ Θεοδώρου Ἀφεντούλη.

Ὁ Θεόδωρος Ἀφεντούλης, γεννηθεὶς ἐν Ζαγορά τῇ 13 Αὐγούστου 1824, ἐσπούδασε τὴν ἱατρικὴν ἐν Μονάχῳ, Βιέννῃ καὶ Παρισίοις, ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ τῆς ἐν Μονάχῳ ἱατρικῆς σχολῆς τῷ 1846. Κατελθὼν εἰς Ἑλλάδα ἐγένετο ὑφηγητὴς τῷ 1848, τῷ δὲ 1852 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς Γενικῆς καὶ Παθολογικῆς ἀνατομίας.

Τῷ 1857 ἀνετέθη αὐτῷ ἡ διδασκαλία τῆς Φαρμακολογίας, ἣν μέχρι ἐσχάτων μετὰ παραδειγματικοῦ ζήλου ἐδίδασκε. Πρὸ δέκα δ' ἐτῶν διωρίσθη καὶ προσωρινὸς καθηγητὴς τῆς Φυτολογίας, ἣν τακτικῶς ἐδίδασκε, προσελκύνων πάντοτε ἀθρόους τοὺς φοιτητὰς εἰς τὰς παραδόσεις αὐτοῦ τὰς σοφίας.

Πρύτανις τοῦ Πανεπιστημίου ἐξελέγη κατὰ τὸ ἀκαδημαϊκὸν ἔτος 1887—88.

Ὁ ἀείμνηστος Θεόδωρος Ἀφεντούλης διεκρίθη πάντοτε ἐπὶ βαθείαις γνώσεσι καὶ αὐστηρᾷ κρίσει. Ἀκάματος, εἴπερ τις καὶ ἄλλος, τῆς ἐπιστήμης θεράπων, ἐξέδοτο καὶ συγγράμματα πολλοῦ λόγου ἄξια, Γενικὴν καὶ Παθολογικὴν Ἀνατομίαν, τὴν Φαρμακολογίαν.

Οὐ μόνον δ' ὡς ἱατρός διέπρεπεν, ἀλλὰ καὶ ὡς ποιητὴς καὶ λόγιος ἐκδοὺς καὶ Φιλολογικὰ Πάρεργα εἰς τρεῖς τόμους.

Τοιοῦτος ἐν ἀτελεῖ σκιαγραφία ὁ ἀνὴρ, ὅστις πολλὰς παρέσχεν ὑπηρεσίας τῇ τε ἐπιστήμῃ καὶ τῷ ἔθνει, ὑπὲρ τῶν ἀναγκῶν τοῦ ὁποῦ ἄλλεπαλλήλους αὐτός καὶ ἡ οἰκογένεια αὐτοῦ συνεισήνεγκον εἰς φθοράς.

Φιλογενὴς εἰς ἄκρον, μετρίχιος, δίκαιος καὶ πρὸ πάντων εὐλκρινής, ἡγαπᾶτο παρὰ πάντων τῶν γνωρισάντων αὐτόν, ἰδίᾳ δὲ τῶν μαθητῶν του, οἵτινες ἐγκαταλιπόντες τὰ βάρη τοῦ Πανεπιστημίου ἀποκομίζουσιν ἐτι γλυκεῖαν ἀνάμνησιν τοῦ σεβαστοῦ αὐτῶν διδασκάλου, οὗ ἡ μνήμη ἀλυστος.

Κ. Κ., ἱατρός.